

Frissdiplomás projektfoglalkozások

Veroszta Zsuzsanna

■ A tanulmány célja a projektmunkát végző frissdiplomások, mint egy statisztikailag nehezen megragadható, mégis markáns és számottevő diplomás foglalkozási csoport azonosítása és leírása. A diplomás pályakövetési vizsgálatok során a felsőfokú tanulmányok és a diplomázás után végzett munka kapcsolatára – az illeszkedésre – nagy figyelem irányul. Ezt a figyelmet az alábbiakban egy, a standard foglalkozási kategorizáción kívül eső foglalkozási alcsoportra koncentrálnak. A pályakövetési adatfelvételek a végzetek aktuális foglalkozását nyitott kérdésben rögzítik, utólagos, FEOR kategorizáción alapuló kódolást alkalmazva. A „projektfoglalkozások” egyre gyakoribb megjelenése a foglalkozásra irányuló nyitott kérdések válaszai között indokolja, hogy erre a – kódszinten nem rögzíthető – munkatípusra a frissdiplomások munkaerő-piaci helyzetének elemzése során külön figyelmet fordítsunk. ■

A cél a frissdiplomás projektfoglalkoztatás jellemzőinek feltárása mellett az azon belüli típusok azonosítása is, érzékeltetve a projektkeretek közt végzett munka jelentőségének általános felértékelődését.

Elemzésünkben tisztázzuk a projektfoglalkozások fogalmi kereteit és bemutatjuk megjelenésük főbb társadalmi–gazdasági meghatározóit, különös tekintettel a hazai közeg alakulására. Kiindulva abból, hogy e foglalkozások nem alkotnak egységes képet, kategorizáljuk a frissdiplomás projektfoglalkozásokat, majd bemutatjuk az ennek során létrejött klaszterek főbb jellemzőit. Ezt követően a frissdiplomás projektfoglalkozások egyéb diplomás munkákhoz viszonyított helyzetét vizsgáljuk magyarázó modell felépítésével.

Projekt és projekttesedés

A projekt meghatározásainak közös eleme, hogy egyedi, időben determinált feladat, amelynek megvalósítása több összetett, egymástól függő tervezett tevékenység elvégzését indokolja.

Egységes definíciós igénnyel az ISO szabványokban leírt definícióhoz fordulva azt találjuk, hogy a projekt egyedi folyamatrendszer, amely kezdési és befejezési dátumokat jelöl meg, specifikus követelményeknek – beleértve az idő-, költség- és erőforráskorlátokat – megfelelő célkitűzés elérése érdekében vállalt, koordinált és kontrollált tevékenységek csoportja (ISO 8402 1994).

A definíciós elhatárolás azért is fontos, mert a projekt kifejezést és különféle képzett alakjait a hétköznapi nyelvhasználat nagy gyakorisággal alkalmazza. Az Európai Unió finanszírozási és szervezési alapelvei nagyban erősítették a projekt kifejezés használatát és annak kiterjesztését (Sjöblom, 2013). Hamvas (2014) összegzésében különbséget tesz a projekt típusú és rendszeresen végzett tevékenységek, valamint a projektek és pályázatok között. Előbbi esetben a különbség az időben határozott lezárás megléte vagy hiánya, utóbbi esetben pedig a finanszírozásban rejlik a fő eltérés. Amíg a pályázat egy szervezet belső erőforrásait mozgósítja, addig a projekt elvégzését külső forrás biztosítja. A közpénzből finanszírozott projektek megvalósítói jellemzően a köz- és nonprofit szférából kerülnek ki, de a projektmunka a versenyszféra vállalatainak is fontos munkaszervezési formája.

Vizsgálatunk során a projekt fenti definíciójához illeszkedve a fogalom kitágított használatát alkalmazzuk, ám a verseny- és közszféra elkülönítését a projektfoglalkozások típusalkotásának fő változójaként azonosítjuk.

A projektesítés folyamatának felerősödése tekinthető a posztmodern társadalmi változások velejárójának, amennyiben a globalizáció, az információs társadalom fejlődése vagy a társadalmi és kulturális széttagozottság kontextusában elemezzük. A folyamat alapja a szervezési, ellenőrzési módok komplexitás növekedésével együtt járó átalakulása az alkalmazkodás érdekében. A jelenség a köz- és versenyszférát egyaránt áthatja, a projektek működési alapelve is döntően megegyező. Sjöblom (2013) elhatárolása alapján azonban a privát szektor esetében a projektesítés természetesebb szervezési módot képvisel, így rutinszerű működésük is hatékonyabb, mint a közszektorban. A közszféra azonos alapelveken működő projektjeit más igény táplálja: a növekvő és gyakran inkonzisztens vagy nehezen kiszámítható szükségletek hatékonyabb, rugalmasabb kezelése. A projektalapú szerveződések megszaporodása a közszférában – míg a versenyszféra működésének evidens eleme – a politikai-közigazgatási rendszerekben végbement változásokhoz kötődik. Ez egyfelől az NPM (New Public Management) irányába történő elmozdulással, másfelől (nagyértékben) az Európai Unió fejlesztési politikájával hozható összefüggésbe (Sjöblom, 2013). A tudásalapú társadalom igényei és a közigazgatás-közpolitika átalakulása felől a társadalomelméleti megközelítés a projektosztály kialakulása és megragadása – új társadalmi struktúra kialakulása – felé is elmozdul (Kovács–Kucerova, 2009). E folyamatok összefüggésbe hozhatók az iskolázottsági szint általános növekedésével, a képzett munkaerő biztosításával egyebek mellett az europánizálódás által megkövetelt szélesedő adminisztratív feladatok számára. Az Európai Unió fejlesztési forrásainak szétosztásában a projektszemlélet érvényesül. Ez egyfelől összhangban áll a támogatási alapelvekkel (ellenőrizhetőség, partnerség), másfelől ez a működési forma az Unió relatíve csekély saját hivatali apparátusát is kompenzálja. Mindemellett az uniós fejlesztési források projektalapú – meghatározott célú – áramoltatása a beavatkozás egy formájaként is azonosítható (Kovács, 2010). A kormányzásért felelős szervek hatékonyabb forrásfelhasználására irányuló igények hozzájárulnak a közpénzek piaci intézmények felé történő kiszervezését, a fejlesztési rendszerek projektesítését, mely egyben a hatalom megosztását is jelenti a kormányzó elitek és

a projektek lebonyolításért felelős csoportok (a projektosztály) között (Kovách–Kristóf, 2005). Kovách (2013) összegzésében a projektosztályt az autonómia és alárendeltség kettőssége (a hatalom és a menedzseri rendelkezés szétválasztása), valamint az intellektuális javak birtoklása, a tudás konvertálásának képessége, a tevékenységek időbeni behatároltsága jellemzi, továbbá a közvetítő szerep a különböző szintű és természetű erőforrások redisztribúciója során (anyagi tőkék, eszmék, tervek, tudás és hatalom transzfere).

Projektesedés magyar közegben

A fenti definíciós törekvéseinkből is jól látszik, hogy a frissdiplomások által betöltött projektfoglalkozások elemzéséhez fontos érintenünk a projektesedésre ható hazai – kelet-közép-európai – főbb folyamatokat. Kovách és Kucerova (2006) magyarországi és csehországi helyzetet összevető tanulmánya a 2004-es uniós csatlakozás utáni főbb hatásokat összegzi, elsősorban a vidékfejlesztési politika alakulásának szemszögéből. E konkrét társadalmi-gazdasági-politikai konstellációban a szerzők a rendszerváltás utáni decentralizálódás és az uniós fejlesztési projektek együttes hatásaként létrejövő új elitet azonosítják projektosztályként. Létrejöttét elősegítették az Unió által megkövetelt új adminisztrációs formák és rendszerek, valamint a tervezés, előkészítés, irányítás és egyéb jellegzetesen projektfeladatok ellátása – és az azt lehetővé tévő készségek – iránti megnövekedett igény. Ilyen értelemben tehát a térség társadalmainak projektesedésében az Unió redisztributív rendszere a fő meghatározó erő (Kovách–Kucerova, 2006).

A projektesedés fenti meghatározásai alapvető fontosságúak lesznek vizsgálatunkban a projektmunka típusainak elkülönítésekor. Ugyanakkor épp e lehatárolás során a projektalapú működésre általánosabb megközelítésében egy minden gazdasági szférára jellemző (köz-, privát, nonprofit) munkaszervezési módként is tekintünk. E szempontból a projektfoglalkoztatás atipikus foglalkoztatási formaként definiálható, amelynek előfordulása szektoronként eltérő gyakoriságot és beágyazottságot mutat. Egy, az atipikus munkalehetőségek hazai feltárását célzó kutatás (Asztalos et al., 2011) eredményei is arról tanúskodnak, hogy a projektfoglalkoztatás, mint az uniós célokkal összhangban lévő rugalmas, ám munkaerő-piaci kiszámíthatóságot nyújtó munkaforma minden szférában megtalálható, bár aránya csekély. A projektjellegű munkát atipikus foglalkoztatási formaként definiálva (a kutatásban ilyen foglalkoztatási forma még a részmunkaidő, a határozott idejű foglalkoztatás, az önfoglalkoztatás, a megbízási szerződés és a rugalmas munkaidő) a Közép-Magyarország régió, a férfi munkavállalók és a képzettebb munkaerő felülreprezentációja azonosítható. A versenyszféra esetében főként az informatikai cégek élnek az atipikus foglalkoztatás – köztük a projektmunka – lehetőségével. A civil szféra munkáltatói ugyanakkor – jellegzetesen projektközpontú tevékenységük révén – nagy arányban élnek a projektfoglalkoztatás, megbízási szerződéses foglalkoztatás, határozott idejű munkaszerződés lehetőségével. A közsztéra esetében látszik tisztán az a fentiekben is kiemelt sajátosság, ahogyan az uniós pályázatok kihatnak a munkaszervezésre. Az így megszorodott projektjellegű foglalkozások jellemzője a határozott idejű – a projekt lezárásáig tartó – munkaszerződés a maga előnyeivel–hátrányaival (Asztalos et al., 2011).

A projektfoglalkozások mérési problémái

Vizsgálatunkban projektfoglalkozásnak azokat a munkaköröket tekintjük, amelyek munkaszervezése a fentiekben definiált projektkeretek között zajlik a gazdaság bármely szférájában. Kutatási célú elkülönítésükre a 2013-as DPR adatbázis diplomás pályakövetési kérdőívében a foglalkozásra adott szabadszavas válaszokra támaszkodunk, azokat a foglalkozásokat vizsgálva, amelyek nevében a projekt megjelölés szerepel. A foglalkozások vizsgálata a pályakövetési kutatások fontos eleme, ahol is a munkaerő-piaci (be)illeszkedés objektív mérésének alapfeltétele a tanulmányok rögzítése mellett a foglalkozások pontos kategorizációja. Ehhez a standard statisztikai osztályozási rendszerek (ISCO, Magyarországon FEOR) adnak összevethető alapot. Ennek felhasználását azonban survey jellegű kutatások adatbázisai esetében rendszerint csak a foglalkozásra vonatkozó nyitott kérdések válaszaira tudjuk alapozni. Ezért is jelent feloldandó problémát, ha bizonyos – adott esetben relatíve nagyszámú – frissdiplomás foglalkoztatott-csoportok olyan foglalkozást, munkakört jelölnek meg, amely kívül esik e bevett kategorizáción. A diplomás pályakövetési adatfelvételek esetében e nem besorolható foglalkozások közül évről évre kiemelkednek a válaszadók által projektjellegűként definiált munkatevékenységek. A foglalkozási kategorizáció e munkatípust nem rögzíti, s ez esetben a statisztikai besorolhatatlanság és a jelentős említési gyakoriság együttjárása célzott elemzést indokol.

A projektjellegű munkák foglalkozási kategorizációkon belüli hiánya egyrészt azt is jelzi, hogy e ponton a statisztikai kódok mögöttes definíciós tartalma átgondolásra, korszerűsítésre szorul, hiszen a „projektmunka” számos formája főként a diplomás csoportok foglalkozási kategorizációjában egy kitöltendő űrként, nem besorolható foglalkozásként jelentkezik. Nyilvánvalóan ered ez abból is, hogy a projektjellegű munka nem foglalkozásként, sokkal inkább munkaszervezési formaként határozható meg, de a foglalkozásra vonatkozó nyitott kérdésre adott válaszokból egyértelműen érződik, hogy a munkavállalók jelentős része foglalkozásként definiálja.

A hazai foglalkozási kategorizációban, a FEOR-08 nomenklátúra négyszámjegyes rendszer¹ nem tartalmaz projektfoglalkozásra utaló kifejezéseket. Ennek jeleit mindössze két foglalkozás – az informatikai és telekommunikációs tevékenységet folytató egység vezetője (FEOR 1322), illetve a személyi asszisztens (FEOR 3641) – esetében találjuk, ahol a foglalkozás mögötti részletes leírásban a jellemző munkakörök között első esetben az informatikai-projekt igazgatója másodikban a projektmenedzser-asszisztens került felsorolásra. A nemzetközi osztályozási rendszer, az ISCO-08 esetében² sem találunk nevében is projektjellegű foglalkozást. Ugyanakkor a projekttevékenységek több foglalkozás leírásában is megjelennek. Ennek alapján a nemzetközi klasszifikáció esetében a projektjellegű munkavégzés egyértelműen a mérnöki foglalkozásokhoz kötődik (a leírásban pl. civil engineering project manager vagy construction project manager munkakörként azonosítva). A projektek szervezése és vezetése mint tevékenység is ilyen jellegű, diplomához kötött foglalkozások leírásában jelenik meg, mint pl. az alábbi foglalkozások esetén: civil engineers (2142), construction managers (1323),

1 Forrás: Melléklet a 7/2010. (IV. 23.) KSH közleményhez. www.ksh.hu

2 International Standard Classification of Occupations. Forrás: www.ilo.org

industrial and production engineers (2141), building architects (2161), town and traffic planners (2164). A foglalkozások egységes osztályozási rendszerének vizsgálata tehát összességében azt mutatja, hogy a projektmunka a magyar szisztémában (FEOR-08) alig jelenik meg, de előfordulása a nemzetközi klasszifikációban (ISCO-08) is ritkának mutatkozik. A projektjellegű tevékenységeket a besorolások egyértelműen a mérnöki munkakörökhöz sorolják, ami a projekt fogalom hagyományos használatát érzékelteti. A projektmunka hazai helyzetéhez igazodó, a közsférát is lefedő megragadása a foglalkozási klasszifikációnak nem része.

Ennek következtében egyfelől az látszik, hogy a foglalkozásra vonatkozó nyitott kérdések kódolásában jelenleg szükségeszerű a nem bekódolható projektfoglalkozások elkülönített kezelése, másfelől pedig az, hogy e csoport mélyebb munkaerő-piaci vizsgálata indokolt.

Kutatási kérdések

Elemzésünket két fő kutatási kérdés köré rendezzük:

- Milyen egymástól elhatárolható csoportokra oszthatók fel a projektmunkát végző frissdiplomások?
- Miben különböznek e projektmunkát végző frissdiplomás csoportok a más munkakörben dolgozóktól?

Adatbázis és módszertan

A projektjellegű munkát végző frissdiplomások vizsgálatát a Diplomás Pályakövetési Rendszer (DPR) 2013-as adatbázisán végeztük el. Az adatfelvételre 2013 első félévében került sor, a hazai felsőoktatási intézmények által lebonyolított, központilag koordinált online kérdőíves vizsgálat keretében. A kutatás alapsokasága a 2008-ban, 2010-ben és 2012-ben abszolutóriumot szerettek teljes köre, beleértve a hagyományos egyetemi, főiskolai, az osztatlan és az alap- és mesterképzések végzettjeit. A vizsgálatban részt vevő 32 felsőoktatási intézmény adataiból összeálló országos DPR adatbázis elemszáma 24 233 fő. Ez a Felsőoktatási Információs Rendszerből (FIR) nyert alapsokaságra vonatkozó adatok alapján 16,3 százalékos válaszadási rátának felel meg. A minta összetételét a FIR alapján képzési terület, nem, képzési munkarend és az abszolutórium éve alapján súlyozási eljárással korrigálták (Veroszta, 2014).

A kérdőív a frissdiplomások foglalkozását nyitott kérdésben vizsgálta³. A válaszadók közül a megkereséskor foglalkoztatottak száma 19 571 fő, a teljes minta 86 százaléka. Ezen belül a foglalkozásra vonatkozó nyitott kérdésre összesen 17 925 fő adott választ. A kizárólag projektfoglalkozást feltüntető válaszadók gyakorisága a valamilyen foglalkozást megadókon

3 Az online kérdőívben szereplő kérdés az alábbi: Mi jelenlegi foglalkozásának, munkakörének megnevezése? Kérem, ügyeljen arra, hogy a megnevezésből munkájának szakmai jellege kiderüljön!

belül 3 százalékos (N=578). Ez nyilvánvalóan nem azt jelenti, hogy a frissdiplomások körében ennyien dolgoznak projektkeretek között és ez alapján minden projektformában dolgozó válaszadót el tudnánk elkülöníteni. A projektfoglalkozásúként azonosított csoportról pusztán azt állíthatjuk, hogy minden tagja valamilyen, a standard foglalkozási kategorizációba nem beilleszthető projekt jellegű munkát jelölt meg foglalkozásként. Ez a csoportosítás képezi vizsgálatunk alapját.

Az elemzés során elsőként a projektfoglalkozásban dolgozó frissdiplomások előbbi csoportján belüli alcsoportokat azonosítjuk klaszterezési eljárással (TwoStep Cluster Analysis). Az így létrejött két klaszterbe tartozó frissdiplomások közti főbb különbségeket keresztábrálás elemzéssel, illetve variancia-analízissel azonosítjuk. Az empirikus vizsgálat harmadik fázisaként a projektfoglalkozásokban dolgozók főbb jellemzőit a többi frissdiplomás munkavállaló viszonylatában elemezzük, multinomiális logisztikus regressziós modell segítségével.

A projektmunka típusai

A Diplomás Pályakövetési Rendszer 2013-as adatbázisában a foglalkoztatott frissdiplomások között 578-an vannak azok, akik foglalkozásuk megnevezéseként (a klasszifikációs rendszerbe nem besorolható) projektmunka végzését tüntették fel. A leggyakoribb ilyen jellegű foglalkozások az alábbiak voltak: projektvezető, projektmenedzser, projektasszisztens, projekttanácsadó, projektkoordinátor, projektügyintéző. A projekt jellegű foglalkoztatás hátterét az előbbieken feltárva azt feltételezzük, hogy e projektmunkák köre nem egységes, köztük alapvetően gazdasági szféra alapján különbségeket azonosíthatunk. Ebből az elméleti megfontolásból kiindulva klaszterelemzési eljárással azonosítottuk a projektfoglalkoztatásban lévő frissdiplomások két csoportját. Klaszterképző változóként a foglalkoztató szféráját, a foglalkoztatás jellegét és a munkáltató tulajdonviszonyát vontuk be az eljárásba. Az e három változó alapján kialakított klaszterek fő meghatározójának a munkáltató gazdasági szférája bizonyult, így a két csoport elnevezésében is e megkülönböztetéshez igazodtunk, verseny- és közsféra klasztereket különítve el. Előbbit (N=356) inkább a megbízásos jellegű, avagy határozatlan idejű munkaviszony és nyilvánvalóan a külföldi tulajdon jellemzi. A közsféra klaszter (N=190) esetében inkább határozott idejű foglalkoztatásról van szó.

1. táblázat. A projektfoglalkozás alapú hallgatói klaszterek leírása

	1. klaszter: versenyszféra	2. klaszter: közsféra
Foglalkoztató szférája		
Állami/önkormányzati szféra	1,2%	98,4%
Részben versenyszféra	100%	0%
Versenyszféra	100%	0%
Változó fontossága	1	
A munkaszerződés jellege		
Határozatlan idejű	78,4%	21,6%
Határozott idejű	28,5%	71,5%

	1. klaszter: versenyszféra	2. klaszter: közsféra
Megbízás jellegű	78,6%	21,4%
Munkaviszonya fontossága		0,22
Tulajdonviszony		
Teljes mértékben magyar	54,8%	45,2%
Vegyes	100%	0%
Teljes mértékben külföldi	97,8%	2,2%
Változó fontossága		0,16
Klaszter elemszám	356	190
Megoszlás	65,2%	34,8%
Nem besorolt esetszám		9

A klaszterek közti különbségeket jól érzékelteti a válaszadók által megadott különböző projektfoglalkozások eltérő gyakorisága is. Amíg a versenyszféra klaszter esetében a projektmenedzseri/-vezetői tevékenység a leggyakoribb (összességében 43%), addig a közszférában az e típusú vezetői munka aránya csekélyebb, 31 százalékos. A projekttanácsadói munkakör e sférában alig fordul elő. A versenyszférában tehát a projektmunka inkább a vezetői pozíciókhoz kötődik, ezzel szemben a közszférában erősen kapcsolódik az asszisztenciához. Itt a projektmunkát végzők több mint egyharmada asszisztensi, koordinátori vagy ügyintézői munkát végez, míg ez az arány a versenyszférában alig 13 százalékos. A különbségek a megnevezésekben is kitűnnek: a versenyszférában inkább menedzser, asszisztens, koordinátor, a közszférában főleg ügyintéző kifejezést alkalmaznak.

2. táblázat. Projektfoglalkozások gyakorisága az egyes klaszterekben (említések száma a nyitott kérdésekre adott válaszok alapján)

	Versenyszféra klaszter		Közsféra klaszter	
	Említési gyakoriság	Arány (%)	Említési gyakoriság	Arány (%)
Projektmenedzser	109	30,6	37	19,5
Projektvezető	44	12,4	23	12
Projekt(menedzsment) tanácsadó	22	6,2	2	1,1
Projektasszisztens	26	7,3	19	10
Projektkoordinátor	19	5,3	17	8,9
Projektügyintéző	3	0,8	25	13,2
Egyéb	133	37,3	67	35,3
Összesen	356	100	190	100

A verseny- és közsféra projektfoglalkoztatottjait összevetve a szociodemográfiai jellemzők tekintetében nem azonosítottunk szignifikáns eltéréseket. Enyhe női többség és a fiatalabb korosztályok egyharmados aránya jellemzi a klasztereket. A diplomás szülői háttér a vizsgált csoportok felére jellemző, átlagosnál kedvezőbb családi anyagi helyzetről a válaszadók egyharmada számol be. Képzettségi háttérrel tekintve mindkét klaszterben a gazdaságtudományi végzettség dominál, ám a versenyszféra klaszterében ez a végzettség nagyobb súlyt képvisel, mint ahogy nagyobb arányban szerepelnek itt a műszaki és informatikai diplomával

rendelkező frissdiplomások is. A közszféra klaszterben ugyanakkor relatíve felülreprezentáltak az agrár, jogi és társadalomtudományi végzettségűek. A nappali munkarendű képzésben végzetek aránya magasabb (háromnegyedes) a versenyszféra klaszteren belül. A végzettség szintjének, finanszírozási formájának megoszlását és a felsőfokú tanulmányok alatti nemzetközi mobilitás gyakoriságát tekintve a két csoport eltérése nem szignifikáns. A munkaerőpiaci átmenetet leíró változók szerinti bontásban a két klaszter közt a munkanélküliség előfordulása és a külföldi munkavállalási tervek képeznek szignifikáns különbséget. A közszféra klaszterben a végzettség után munkanélküli periódust megélt válaszadók aránya némileg magasabb (közel 40 százalékos). A versenyszféra klaszterben ugyanakkor többen, majd egyharmadnyian vannak azok, akik külföldi munkavállalást terveznek a közeljövőben. A közszféra klaszterben ez az arány egyötödös.

A végzett munka jellegében több eltérés is azonosítható a két vizsgált csoport között. Az objektív foglalkoztathatósági mutatók alapján úgy tűnik, hogy a versenyszféra klaszterhez sorolt diplomások közt nagyobb a vezető pozíciót betöltők aránya és az átlagjövedelmek is itt magasabbak (átlagosan 211 ezer forint, szemben a közszféra klaszterben mért 177 ezer forintos átlaggal). Ennek ellenére a közszféra klaszterbe sorolt végzetek nagyobb arányban elégedettek jövedelmükkel, mint a másik klaszter tagjai. A versenyszféra klaszter esetében inkább a munka presztízsének kedvező megítélése dominál. Horizontális illeszkedés, munkaidő, valamint két elégedettségi szempont (szakmaiság és karrierlehetőségek) tekintetében a klaszterek között nincs lényegi eltérés.

Összességében a versenyszféra klaszterbe sorolt frissdiplomásokat némileg sikeresebb munkaerő-piaci átmenet, kedvezőbb foglalkoztatási helyzet és erősebb műszaki orientáció jellemzi.

3. táblázat. A projektfoglalkozás alapú klaszterek jellemzése a frissdiplomások főbb jellemzői alapján. Klaszterek eloszlása (%) Klaszterekre jellemző átlagértékek

A frissdiplomások főbb jellemzői		1. klaszter Projektmunka a verseny- szférában	2. klaszter Projektmunka a közszférában	Sign.	
Szociodemográfiai háttér	Neme (N=560)	Férfi	41,0%	38,0%	n.sz.
		Nő	59,0%	62,0%	
		Összesen	100%	100%	
	Életkor (N=558)	Átlagnál fiatalabb	31,7%	34,4%	n.sz.
		Átlagos vagy idősebb	68,3%	65,6%	
		Összesen	100%	100%	
	Diplomás szülő (N=568)	Igen	52,1%	46,4%	n.sz.
		Nem	47,9%	53,6%	
		Összesen	100%	100%	
Család anyagi helyzete (N=569)	Átlagosnál kedvezőbb	33,7%	29,2%	n.sz.	
	Átlagos vagy kedvezőtlenebb	66,3%	70,8%		
	Összesen	100%	100%		

A frissdiplomások főbb jellemzői		1. klaszter Projektmunka a verseny- szférában	2. klaszter Projektmunka a közsférában	Sign.	
Felsőoktatási képzési háttér	A végzettség képzési területe (N=539)	Agrár	6,3%	12,8%	0,005
		Bölcsészettudomány	10,2%	8,0%	
		Gazdaságtudományok	46,6%	40,6%	
		Informatika	4,0%	0,5%	
		Jogi	1,1%	3,7%	
		Műszaki	14,5%	9,1%	
		Művészet/művészetközvetítés	0,6%	0,0%	
		Közigazgatási, rendészeti és katonai	1,7%	2,7%	
		Orvos- és egészségtudomány	0,6%	0,0%	
		Pedagógusképzés	1,4%	3,2%	
		Sporttudomány	0,9%	0,5%	
		Társadalomtudomány	8,8%	13,4%	
		Természettudomány	3,4%	5,3%	
		Összesen	100%	100%	
	Végzettség munkarendje (N=568)	Nappali	74,9%	66,5%	0,023
Nem nappali		25,1%	33,5%		
Összesen		100%	100%		
Végzettség szintje (N=564)	Bachelor (főiskolai)	48,2%	48,2%	n.sz.	
	Master (egyetemi, osztatlan)	51,8%	51,8%		
	Összesen	100%	100%		
Képzés finanszírozási formája (N=569)	Államilag támogatott	70,3%	65,1%	n.sz.	
	Költségtérítéses	29,7%	34,9%		
	Összesen	100%	100%		
Külföldi tanulmányok (N=568)	Részt vett	15,0%	12,4%	n.sz.	
	Nem vett részt	85,0%	87,6%		
	Összesen	100%	100%		

A frissdiplomások főbb jellemzői		1. klaszter Projektmunka a verseny- szférában	2. klaszter Projektmunka a közszférában	Sign.	
Képzés és munkaerőpiac közti átmenet	Tanulmányok alatt szakmai munkát végzett (N=569)	Igen	63,4%	n.sz.	
		Nem	36,6%		
		Összesen	100%		
	Tanulmányok alatt nem szakmai munkát végzett (N=568)	Igen	70,6%	n.sz.	
		Nem	29,4%		
		Összesen	100%		
	Munkatalálás gyorsasága diplomázás után (N=487)	Diplomázáskor már dolgozott	51,9%	46,0%	n.sz.
		Az átlagnál gyorsabban talált munkát	33,6%		
		Átlagos idő alatt vagy lassabban talált munkát	14,5%		
		Összesen	100%		
	Diplomázása óta volt munkanélküli (N=568)	Igen	32,1%	38,7%	0,071
		Nem	67,9%		
		Összesen	100%		
	Külföldi munkavállalást tervez (N=569)	Igen	29,9%	21,0%	0,014
		Nem	70,1%		
Összesen		100%			

A frissdiplomások főbb jellemzői		1. klaszter Projektmunka a versenyszférában	2. klaszter Projektmunka a közsférában	Sign.	
Foglalkoztatási jellemzők	Tanulmányai szakterületén dolgozik (N=568)	Igen	76,2%	82,0%	0,07
		Nem	23,8%	18,0%	
		Összesen	100%	100%	
	Vezető pozíciót tölt be (N=569)	Igen	25,7%	16,9%	0,011
		Nem	74,3%	83,1%	
		Összesen	100%	100%	
	Diplomás munkát végez (N=568)	Igen	93,9%	90,7%	n.sz.
		Nem	6,1%	9,3%	
		Összesen	100%	100%	
	Munkaidő (N=568)	Teljes munkaidő	83,4%	86,6%	n.sz.
		Részmunkaidő	16,6%	13,4%	
		Összesen	100%	100%	
	Elégedett munkája szakmaiságával (N=568)	Igen	83,2%	84,5%	n.sz.
		Nem	16,8%	15,5%	
Összesen		100%	100%		
Elégedett a karrierlehetőségekkel (N=568)	Igen	67,9%	68,6%	n.sz.	
	Nem	32,1%	31,4%		
	Összesen	100%	100%		
Elégedett a munka presztízsével (N=568)	Igen	80,7%	73,7%	0,035	
	Nem	19,3%	26,3%		
	Összesen	100%	100%		
Elégedett a jövedelemmel (N=568)	Igen	61,8%	68,0%	0,083	
	Nem	38,2%	32,0%		
	Összesen	100%	100%		
Havi nettó átlagjövedelem (N=494)	Átlag, ezer Ft	211 570	177 410	0,003	

A projektfoglalkoztatás speciális jellemzői

Az előbbieken a fogalmi kezelés és szakirodalmi értelmezés kettősségére alapozva azonosítottuk a frissdiplomás projektfoglalkozások két csoportját, a versenyszféra és a közsféra klasztereit, és vetettük össze főbb jellemzőiket. Az elemzés következő szakaszában e két csoport háttérváltozóit az egyéb frissdiplomás munkakörökkel összevetésben tekintjük át. Ennek során multinomiális logisztikus regressziós modellt alkalmazunk, amelynek referenciacsoportját a nem projekt munkakörben foglalkoztatott frissdiplomás alkotják. Az egyes változók körükben mért alakulását vetjük össze a két projektfoglalkoztatási klaszterben kapott eredményekkel. Az egyes változók egymástól független hatásának azonosítása érdekében regressziós eljárást alkalmazunk. Ennek megfelelően az egyes klaszterekhez tartozó esélyhányadosok azt mutatják meg, hogy a válaszadó az egyes változó-kategóriák esetében

mekkora eséllyel tartozik az adott klaszterbe, a többi frissdiplomás foglalkoztatotthoz képest. A szignifikánsan pozitív avagy negatív hatásokból a két projektfoglalkoztatás alapú klaszter sajátosságai rajzolhatók ki.

A versenyszférában végzett projektmunkára – összevetésben az egyéb munkát végző frissdiplomásokkal – szignifikánsan nagyobb esély mutatkozik a gazdaságtudományi területen, nappali tagozaton végzett, jó eredményű tanulmányok esetén. Az informatikai, jogi, orvos- és egészségtudományi és pedagógusképzési végzettségek valamint a bachelor szintű tanulmányok azonban csökkentik a versenyszférában végzett projektmunka esélyét.

Positívan függ össze az ezen foglalkozási kategóriába kerüléssel a tanulmányok alatti (nem szakmai) munkatapasztalat-szerzés és a kedvező munkaerő-piaci átmenet is. Ez azonban a munkanélküliség előfordulására nem jellemző, a versenyszférában végzett projektmunkára nagyobb az esély a diplomázás utáni munkanélküli-álláskeresési periódus esetén.

A munkaerő-piaci helyzet változói esetében az egyes változók és a versenyszférában végzett projektmunka klaszterbe kerülés közti pozitív kapcsolatot – a többi frissdiplomáshoz képest – a vezető pozíció betöltése, a teljes munkaidőjű foglalkoztatás, a presztízis kedvező megítélése, valamint főként a végzettség és a munka vertikális illeszkedése terén találunk. Ugyanakkor a horizontális illeszkedés – a szakterületi munkavégzés – esetén szignifikánsan kisebb az esély a versenyszférához kötődő projektfoglalkoztatásra.

A közszférában végzett projektmunka – a frissdiplomások többségéhez viszonyítva – más képet mutat. Képzési háttér tekintetében itt – a versenyszférában is domináns gazdaságtudományi háttér mellett – inkább az agrár és társadalomtudományi végzettségek dominálnak. A bachelor végzettség hatása e klaszter esetében is szignifikánsan negatív. A képzési átmenet tekintetében a versenyszféra projektfoglalkoztatottjaihoz hasonlóan a munkanélküli periódus előfordulása és a nem szakterületi munkatapasztalat-szerzés növeli a kategóriába kerülés esélyét, ugyanakkor – előbbivel ellentétben – nem kapcsolódnak hozzá a sikeres átmenet, pl. gyors elhelyezkedés mutatói. A munkaerő-piaci helyzet háttérváltozói a közszféra klaszter esetében a versenyszférához hasonló képet mutatnak, amennyiben a vertikális illeszkedés és a teljes idejű munkavégzés növeli a klaszterbe sorolás valószínűségét. A közszféra klaszter projektfoglalkoztatottjai esetében a munka presztízse helyett a jövedelem kedvező megítélésében találunk még pozitív irányú eltérést a foglalkoztatott frissdiplomások többségétől.

A frissdiplomás projektfoglalkoztatásról alkotott összkép mindennek alapján a többi frissdiplomáshoz viszonyítva egyfelől erős szakterületi meghatározottságot, a gazdaságtudományi végzettség együttes hatását mutatja, mely a közszféra esetében az agrár- és társadalomtudományi területek dominanciájával is társul. A projektfoglalkoztatás inkább a magasabb – mesterszintű – végzettségekkel függ össze, sőt a versenyszféra esetében teljesítményalapú különbségek is mutatkoznak. A tanulmányi háttér pozitív hatását itt a képzés és a munkaerő-piaci átmenet kedvezőbb alakulása is kiegészíti. Elégedettség tekintetében a versenyszférában projektmunkát végzők a szakmai presztízst, a közszférában dolgozók a jövedelmet tekintve pozitívabban a frissdiplomások összességénél. Foglalkoztatási jellemzőiben a két klaszter hasonló képet mutat a diplomát igénylő, teljes munkaidős foglalkoztatás nagyobb esélyű előfordulása révén, ám a versenyszféra foglalkoztatottjai esetében mindez kisebb arányú horizontális illeszkedéssel is társul.

4. táblázat. A projektfoglalkoztatás háttértényezői. Multinomiális logisztikus regresszió esélyhányadosai (Exp B)

A foglalkoztatott frissdiplomások jellemzői Ref.: nem projektfoglalkozásban dolgozók	1. klaszter projektmunka a versenyszférában	2. klaszter projektmunka a közszférában
Férfi	0,971	0,781
Tanulmányok képzési területe: Agrár	0,667	3,183**
Tanulmányok képzési területe: Bölcsészettudomány	0,827	0,879
Tanulmányok képzési területe: Gazdaságtudományok	1,600**	1,808*
Tanulmányok képzési területe: Informatika	0,571+	0,210+
Tanulmányok képzési területe: Jogi	0,188**	0,847
Tanulmányok képzési területe: Művészet/ művészeti közvetítés	0,492	–
Tanulmányok képzési területe: Közigazgatási, rendészeti és katonai	0,695	1,007
Tanulmányok képzési területe: Orvos- és egészségtudomány	0,100**	–
Tanulmányok képzési területe: Pedagógusképzés	0,225**	0,530
Tanulmányok képzési területe: Sporttudomány	0,212	1,063
Tanulmányok képzési területe: Társadalomtudomány	1,128	1,887+
Tanulmányok képzési területe: Természettudomány	0,920	1,585
Bachelor/főiskolai végzettség	0,723**	0,703*
Nappali tagozaton végzett	1,835***	0,749
Átlagnál jobban tanult	1,370**	1,232
Tanulmányai alatt szakterületi munkát végzett	1,151	0,842
Tanulmányai alatt nem szakterületi munkát végzett	1,470**	1,49*
Elhelyezkedés gyorsasága: Végzéskor is dolgozott	1,604*	0,919
Elhelyezkedés gyorsasága: Átlagnál gyorsabban talált munkát	1,376+	1,081
Végzés óta volt munkanélküli	1,295+	1,612*
Vezető pozícióban dolgozik	1,366*	0,802
Végzettsége szakterületéhez illeszkedő munkát végez	0,629**	1,173
Diplomát igénylő munkát végez	3,379***	2,263**
Teljes munkaidőben dolgozik	1,334+	1,940**
Munkája presztízsével elégedett	1,545**	1,046
Jövedelmével elégedett	0,968	1,594*
Nagelkerke R Square (Pseudo-R ²)		0,088
N		15 778

Megj.: Referencia-csoportok: Tanulmányok képzési területe: műszaki; Elhelyezkedés gyorsasága: az átlagosnál lassabban

Szignifikancia: *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$; + $p < 0,1$

Az eredmények összegzése

Vizsgálatunk célja egy speciális frissdiplomás csoport, a projektfoglalkoztatásban dolgozók körének azonosítása és bemutatása. Az elemzés indokoltságát a projekttesedés jelenségének egyre nagyobb elterjedése mellett a projektfoglalkozások klasszifikációs hiányosságai adják. Ezért vállalkoztunk a projektjellegű tevékenységek elkülönítésére a diplomás pályakövetési kutatások kérdőíveiben a foglalkozásra vonatkozó nyitott kérdések egyedi kódolása alapján. Kiindulásként a feltárt elméleti-értelmezési közegre hagyatkozva a projektfoglalkoztatás típusait határoztuk meg. Ennek során azt feltételeztük, hogy miként a projekt kifejezés használata is magában hordozza a munkatevékenység jellegére, avagy a közigazgatási/finanszírozási gyakorlatra alapozott értelmezést, a foglalkozások képe is magán hordozza e kettősséget. A munkáltatói jellemzők alapján két projektfoglalkoztatási klasztert különítettünk el, melyek összegezve a versenyszféra és a közszféra projektfoglalkoztatottjait tömörítik. Vizsgálatunk első fontos eredménye tehát a projekt jellegű tevékenységek kettősségének azonosítása a frissdiplomás foglalkozási csoporton belül. A két klaszter közti eltéréseket a versenyszférában dolgozók némileg sikeresebb munkaerő-piaci átmenete és kedvezőbb foglalkoztatási helyzete, valamint erősebb műszaki orientációja jellemzi.

Második vizsgálati kérdésünk a frissdiplomás projektmunka főbb jellemzőinek feltárását célozta meg, azt vizsgálva, hogy miben különböznek e projektmunkát végző frissdiplomás csoportok a más munkakörben dolgozóktól. Az ezen célból épített magyarázó modell a két projektfoglalkoztatási klaszter jellemzőit a többi frissdiplomás képzési, demográfiai és munkaerő-piaci adataival veti össze. Ez alapján a projektfoglalkozások erős szakterületi meghatározottságát azonosíthatjuk, mely a gazdaságtudományi végzettség együttes hatása mellett a közszféra esetében az agrár és társadalomtudományi képzési területen szerzett diplomák súlyát is mutatja. Képzési teljesítményt, vezetői beosztást és a munkaerő-piaci kilépés sikerességét tekintve a versenyszférában foglalkoztatottak esetében találunk pozitív különbséget. Mindkét projektfoglalkozási klaszterről elmondható, hogy a többséghez képest nagyobb a vertikális illeszkedés, tehát a felsőfokú végzettséget igénylő munka aránya.

Hivatkozások

- Asztalos S. – Czibere I. – Féki-Kiss A. – Geskó S. – György A. – Gyulavári T. – Kártyás G. – Kovács K. – Lebovits Á. – Németh L. (2011): *Az atipikus formában szervezhető munkalehetőségek feltárása és elterjesztésének lehetőségei*. Kutatási zárójelentés. 374.
- Hamvas L. (2014): Projekt dilemmák 2.0. *Metszetek*. A Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézetének online társadalomtudományi folyóirata, 2014/2.
- Kovács I. (2010): *A jelenkori magyar társadalom szervezeti és hatalmi változásai*. MTA doktori értekezés. 299.
- Kovács I. (2013): A felemelkedő projektosztály In: Czibere I. – Kovács I. (szerk.): *Fejlesztéspolitikai – Vidékfejlesztés*. Debreceni Egyetemi Kiadó, 157-169.

- Kovách I. – Kristóf L. (2005): A hatalom projektesítése. Az európai integráció hatalmi és politikai következményeiről. In: Bayer J. – Kovách I (szerk.): *Kritikus leltár. A rendszerváltás három évtizede*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest. 231–251.
- Kovách I. – Kucerova, E. (2006): The Project Class in Central Europe: The Czech and Hungarian Cases. *Sociologia Ruralis*, Vol 46, Number 1, January 2006. 3-21.
- Kovách, I. – Kucerova, E. (2009): The Social Context of Project Proliferation – The Rise of a Project Class. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 11/3. 203-221.
- Sjöblom, S. (2013): Bevezető: a projektesített közszféra felé – a projektesítés jelensége. In: Czibere I. – Kovách I. (szerk.): *Fejlesztéspolitika – Vidékfejlesztés*. Debreceni Egyetemi Kiadó. 39-61.
- Veroszta Zs. (2014): *Diplomás pályakövetési adatok 2013*. Intézményi adatfelvételek. Educatio Nonprofit Kft. 102.